

Bir Sağlık Arama Davranışı Olarak Sosyal Medya Kullanımı: İzolasyon, Karantina ve Sosyal Mesafe Tedbirlerinde Facebook'ta Covid-19 İçerikli Sosyal Medya Paylaşımlarının Görünümü

Use of Social Media as a Health Seeking Behaviour: Looking Into Covid-19 Related Social Media Posts on Facebook During The Measures of Isolation, Lockdown and Social Distance

Emine ŞAHİN¹ , Ferihan AYZAZ²

¹Assoc. Prof. Dr., Gaziantep University, Faculty of Communication, Department of Advertising, Gaziantep, Turkey

²Asst. Prof. Dr., Gaziantep University, Faculty of Communication, Department of Journalism, Gaziantep, Turkey

ORCID: E.Ş. 0000-0002-7269-0923;
F.A. 0000-0003-3277-5188

Sorumlu yazar/Corresponding author:

Emine Şahin, Gaziantep University, Faculty of Communication, Department of Advertising, Gaziantep, Turkey

E-posta/E-mail:

emines@gantep.edu.tr

Geliş tarihi/Received: 15.01.2021

Revizyon talebi/Revision Requested: 19.01.2021

Son revizyon teslimi/Last revision received:

06.06.2021

Kabul tarihi/Accepted: 07.06.2021

Atf/Citation: Şahin, E., & Ayaz, F. (2021). Bir sağlık arama davranışı olarak sosyal medya kullanımı: İzolasyon, karantina ve sosyal mesafe tedbirlerinde Facebook'ta Covid-19 içerikli sosyal medya paylaşımlarının görünümü. *Connectist: Istanbul University Journal of Communication Sciences*, 60, 185-215.

<https://doi.org/10.26650/CONNECTIST2021-862042>

ÖZ

Çalışmanın temel amacı Koronavirüs (Covid-19) sürecinde izolasyon, karantina ve sosyal mesafe şartlarında sağlık arama davranışı gösteren kişilerin, Facebook'un Covid-19 konulu gruplarında yaptıkları paylaşım ve yorumlarına sağlık arayışının nasıl yansıdığını ortaya koymaktır. Bu kapsamda Facebook'ta Corona virüsü (Covid-19) Bilgi Paylaşımı ve Yardımlaşma-Türkiye, Covid-19 Bilgi Paylaşım Platformu ve Covid-19 Yakalananlar Bilgi ve Birlik Platformu Türkiye sosyal medya grupları araştırmaya dâhil edilmiştir. Gruplardan 07 Ekim 2020 ve 07 Ocak 2021 tarihleri arasında basit rastlantısal örneklem tekniğiyle seçilen 600 paylaşım ve yorum betimsel yöntem ile içerik analizi tekniği kullanılarak incelenmiştir. Alanyazın taramasına dayanarak araştırmacılarca oluşturulan kodlama cetveli ile (güvenilirlik %92,95 olarak) paylaşım ve yorumlar analiz edilmiş analiz sonucunda katılımcıların ağırlıklı olarak iyi dilekler/teselli/dua/teşekkür (%35,3) içeren paylaşım ve yorumlarda bulunduğu, Covid-19'un deneyim/tedavi süreci hakkında soru sorarak (%41,3) diğer katılımcılardan bilgi talep ettiği belirlenmiştir. Elde edilen bulgulara göre paylaşım ve yorumlar cinsiyete göre farklılık göstermektedir, bulguların %86,3'ünün yorumlar oluşturmaktadır. Çalışmanın sonunda Python programlama dili kullanılarak kelime bulutu oluşturulmuş paylaşım ve yorumların genel dağılımı belirlenmiştir. Çalışmada bu anlamda sosyal ağların, sağlık bilgisi arama ve korku paradoksu, gizlilik, düşük güven düzeyi gibi sorunsallarına rağmen duygusal destek ve bilgiye ulaşmada bir kaynak olarak kullanıldığı ortaya konmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Sağlık arama davranışı, sosyal medya, Covid-19, Facebook, içerik

ABSTRACT

The study aims to demonstrate how health seeking is reflected in users' posts and comments in Covid-19-themed groups on Facebook as a social media platform, under the conditions of isolation, lockdown and social distance in the Covid-19 process. In this scope, the study examined Facebook groups: The Coronavirus (Covid-19) Information Exchange and Cooperation-Turkey, The Covid-19 Information Sharing Platform, and The Information and Solidarity Platform for Those Diagnosed with Covid-19 Turkey. 600 posts and comments were selected using the random sampling technique and analysed using descriptive method content analysis technique. This was conducted through a coding layout developed by the researchers based on field research (92.95% reliability)

and showed that the participants mainly shared emotional support posts and comments that included good wishes/consolation/prayer/thanks (35.3%) and asked questions about the Covid-19 experience/treatment (41.3%) process for information. The posts differed by gender and 86.3% of them received comments. Finally, a word cloud was created using Python, and the overall distribution of the posts and comments was determined. The study demonstrates that digital channels and social networks are used for emotional support and as a source in seeking health information despite having problems such as causing the paradox of fear, issues of confidentiality, and a low confidence level.

Keywords: Health seeking behaviour, social media, Covid-19, Facebook, content

EXTENDED ABSTRACT

Persons who are diagnosed or whose family members are diagnosed with Covid-19 try to seek information about symptoms, diagnosis, protection methods, resources related to treatment, and possible results. Also, social networks created on social media by patients, patient relatives and civil society organisations contribute to interaction between members, good health information management (Cangelosi, Kim, Ranelli, & Griffin, 2018) funding of organisations, fundraising and awareness raising (Thoren, Metzke, Bühner, & Garten, 2013, p. 534; Öztürk & Öymen, 2014, p. 114; Mamun, İbrahim, & Turin, 2015). In social networks where a sense of belonging to the groups has been developed, it is sometimes sufficient for the users of the network to just share sentimental posts and feel relieved without pursuing any specific goal (DeSouza & Jyoti Dutta, 2008; Nahm, Resnick, DeGrezia, & Brotemarkle, 2009; Mitchell & Grieve, 2020). Since Facebook is a highly interactive social network that provides information and emotional support, the researchers examined it within the scope of this study.

This study aims to reveal how health seeking behaviour is reflected in the users' posts and comments in Covid-19 themed groups on Facebook as a social media platform, under the conditions of isolation, lockdown and social distance in the Covid-19 pandemic process. Within the scope of this aim, the study by using the descriptive method content analysis technique, examined the posts and comments on 3 actively-used Facebook groups: The Covid-19 Information Exchange and Cooperation-Turkey, The Covid-19

Information Sharing Platform, and The Information and Solidarity Platform for Those Diagnosed with Covid-19 Turkey. The reliability results obtained during the pre-test concerning the coding layout developed by the researchers based on field research showed that the coding layout used was highly reliable (92.95% reliability) for this research (Table 1). 300, 200 and 100 posts and comments were selected from the Facebook groups between 07.10.2020 and 07.01.2021 using the simple random sampling technique. The posts and comments were evaluated in 15 primary and 59 secondary categories such as posts and comments time, gender, quality, theme, information sharing, question type, complaints, the medicine used, number of likes, emoji, comment and number of comments, photographs, hashtag, and mention of trying to seek answers for the research questions (Appendix 2).

The findings showed that many posts and comments (35.3%) included “good wishes/ consolation/prayer/thanks” (Figure 1). These were followed by posts and comments related to notifying the situation/sharing experience (25.3%). Another significant theme was “asking questions related to health” (15%). Members seek to find ways to overcome a newly-confronted health problem by asking questions to each other. The other types of content include “warning/advice” (7%), “information sharing” (6.8%), “Covid-19 complaints” (6%), and “grievance/rebellion/reproach” (2.3%). The posts also included “advertisement of caretaking services and herbal products” (2%). The most common type of information was related to “symptoms” (20.1%), and the most common type of question was related to “experience/treatment” (41.3%).

The most common type of complaint on Facebook groups was “body aches” (15.9%). This is followed by “loss of taste/smell” (11.5%), “coughing” (9.2%), “shortness of breath” (7.6%) and “fever” (6.8%). The medicines that are used or recommended are mainly the “medicine specific to Covid-19 recommended by medical specialists” (Figure 5). Posts and comments were mostly shared by women (%54) and 86.3 % of them received comments. At the end of the study, a word cloud was created using Python, and the overall content distribution was determined (Figure 6).

On the other hand, the increase in health-related concerns as a result of repeated health information seeking on digital channels has caused a paradox called cyberchondria (Karaer-Karapıçak, Aslan, & Utku, 2012; Altındiş, İnci, Aslan, & Altındiş, 2018). Despite their negative aspects, social networks should be considered as an alternative communication channel that provides the information and emotional support needed.

GİRİŞ

Dünyayı etkisi altına alan Covid-19 pandemisi Çin'in Hubei eyaleti, Vuhan şehrinde, 31 Aralık 2019'da ilk vakanın görülmesi ile ortaya çıkmış ancak Dünya Sağlık Örgütü tarafından 11 Şubat 2020 itibariyle doğrulanmıştır (Qiu et al., 2020). Türkiye'de Covid-19 pandemisi 11 Mart tarihinde resmî olarak ilan edilmiştir (Türkiye Cumhuriyeti Sağlık Bakanlığı, 2020). Bu dönemde uygulanan kısıtlamalar Türkiye'de zaman zaman vaka ve ölüm sayılarında azalmayı sağlasa da 2020 Ağustos ayının son günlerinde yeniden artış yaşanmıştır. Türkiye'de 13 Ocak 2021 itibarıyla Covid-19'dan etkilenen kişi sayısı 1 milyon 355 bin 839 ve ölü sayısı 23 bin 325'tir (Covid-19 Hasta Tablosu, 2021). Dünya genelinde ise 90 milyon 335 bin 8 kişi Covid-19'dan etkilenmiştir, ölü sayısı ise 1 milyon 954 bin 338 kişidir (World Health Organization, 2021). Böylece Covid-19 pandemisi Şubat 2003'te Singapur'da başlayan SARS'tan daha büyük bir felaket olarak tarihe geçmektedir.

Mart 2020'den bugüne ülke genelinde sokağa çıkma kısıtlamasının olduğu günlerle, hastalık belirtileri gösteren, kendilerine ya da yakınlarına hastalık teşhisi konan kişilerin karantinada kaldığı günler evde kalınan süreyi uzatmıştır. İzolasyon nedeniyle gündelik hayatta yapılan alışkanlıklara, sosyal ve kültürel faaliyetlere bir anda ara verilmiştir. Diğer taraftan Covid-19'un kontrol altına alınıp alınamayacağı, karantinada kalma süresinin ne zamana kadar süreceği, yayılım, önlem ve tedavi hakkında net bilginin olmadığı bu kritik dönemde insanlar belirsizlik yaşamıştır. Bu dönemde izolasyon, karantina ve sosyal mesafe tedbirlerinin, aniden gelişen pandeminin neden olduğu belirsizliğin ve korkunun etkileri psikometrik ve davranış saptamaya yönelik araştırmalarla incelenmiştir.

Covid-19 pandemisinde sağlık davranışı gösterme ile bağlantılı olarak, korku veya kaygı seviyesinin kurallara uyma eğilimini arttırdığı belirlenmiştir (Harper, Satchell, Fido, & Latzman, 2020). Amerika'da psikolojik etkilenme düzeyi yüksek olan ve öz kontrol sahibi kişiler Covid-19 salgınına özel sağlık kurallarına, psikolojik etkilenme düzeyi düşük olanlara göre daha fazla uyum sağlamıştır (Zitek & Schlund, 2020). Bu dönemde insanlar hastalıktan korunma, teşhis ve tedavi yöntemleri içeren mesajların paylaşıldığı iletişim kanallarına önem vermekte ve belirtilen önlemleri uygulamakta daha fazla istekli davranmaktadır.

Covid-19 korkusu her zaman sağlık davranışı geliştirmeye yönelik olumlu davranışa yol açmazken artan ruh sağlığı sorunları ile ilişkilendirilmiştir. Salgın tehlikesinin neden

olduğu “Covid-19 korkusu” (Ahorsu et al., 2020) nedeniyle depresyon, kaygı, stres gibi psikolojik problemleri konu edinen araştırmaların sayısı artmıştır (Dsouza, Quadros, Hyderabadwala, & Mamun, 2020; Qiu et al., 2020; Wang et al., 2020). Herkes için korkuyla başlayan ruhsal bozukluk bazıları için intiharla sonuçlanmaktadır (Dsouza et al., 2020; Griffiths & Mamun, 2020). Diğer taraftan izolasyon, karantina ve sosyal mesafenin uygulandığı zaman kapsamında ortaya çıkan olumsuz psikolojik koşulların bir sonucu olarak çevrim içi oyun (Balhara et al., 2020; King, Delfabbro, Billieux, & Potenza, 2020), internet (Kircaburun et al., 2020; Soraci et al., 2020), egzersiz (de la Vega et al., 2020), sosyal medya (Fernandes et al., 2020) bağımlılığındaki artış, bireyin içinde bulunduğu durumla başa çıkma davranışı olarak görülmektedir.

Bireyler hastalığın yayılma hızı, enfekte olma koşulları, belirtileri, tedavi süreci hakkında çok fazla bilgi sahibi değilken algılanan risk çok yüksektir (Baumgartner & Hartmann, 2011; Karaer-Karapıçak et al., 2012; Altındiş et al., 2018; Li, Wang, Lin, & Hajli, 2018; Wang et al., 2020). Pandemi döneminde de Covid-19’a yakalanma korkusu ve seyrindeki belirsizlik kendisi ve yakınları hastalık riski taşıyan ya da hastalık kapan kişilerde etkili olmaktadır (Duman, 2020, p. 424; Satıcı, Sarıcalı, Satıcı, & Griffiths, 2020). Bu dönemde artan korku ve stres; depresyon ve anksiyete gibi ruhsal sorunlara neden olmakta, insanları mutsuz etmektedir. Çin’de yapılan sınırlı çalışmada hastalıkla ilgili birçok konuda belirsizliğin yaşandığı bu dönemde kadınların daha yüksek stres, kaygı ve depresyon seviyelerine sahip olduğu ortaya konmuştur (Wang et al., 2020; Qiu et al., 2020, p. 2). İnsanlar en çok hastalığın bulaşmasından korkmaktadır (Fernandes et al., 2020, p. 61). Bu süreçte hastalığın bulaşma yolu, ilaçların/aşıların bulunabilirliği ve etkinliği, seyahat tavsiyeleri gibi bilgilerin yanı sıra kronik hastalıkları olan kişiler için ayrıntılı bilgi ve düzenli güncelleme talep edilmiştir (Wang et al., 2020).

İnsanlardaki sağlık bilgisi arama davranışı, hastalıkla ilgili belirsizliği azaltma, koşulların düzeleceğine yönelik umutlanma ve böylece oluşan krizin psikolojik etkilerinden kurtulmayı amaçlamaktadır (Brashers, Goldsmith, & Hsieh, 2002). Ancak bu dönemde bilgilerin doğruluğu, hangi iletişim kanalından ne sıklıkla, ne zaman verildiği ve sunumu önem kazanmaktadır. Covid-19 pandemisinde sağlık bilgisi aramada internet tabanlı uygulamaların kullanımı, kendi ve yakınlarının sağlığını kaybetme korkusu ve endişesi yaşayanlar için çok önemli rol oynamıştır. Çin’de internetin (%93,5) bilgiye erişimde birincil araç olduğu belirlenmiştir (Wang et al., 2020). Ticari kuruluşlar müşterilerinin mevcut durum hakkında güvenilir bilgi paylaşımını sağlamak ve yararlı veri toplamak için forumlar oluşturmuştur (Ahani & Nilahsi, 2020, p. 21). Böylece Covid-19 salgını gibi

beklenmedik sağlık krizinde müşterilerin ve işletmelerin daha iyi karar vermesine yardımcı olmak için sosyal platformlar üzerinden bireyler yönlendirilmiştir. Covid-19 sürecinde resmi otoriteler ve kanaat önderleri Twitter kişisel sayfalarında halkı rahatlatmaya, korku düzeyini düşürmeye yönelik mesajlar paylaşmıştır (Harper et al., as cited in Murpy, 2020; Yum, 2020, p. 1645). Covid-19 döneminde sosyal medyada yayınlanan mesajların etkisi incelendiğinde hijyen, sosyal mesafe, maske kullanımı gibi içeriklerin zorunluluktan çok görev ve sorumluluk bilinci aşlamaya yönelik (deontolojik) mesajlarla aktarıldığında daha ikna edici olduğu belirlenmiştir (Everett, Colombatto, Chituc, Brady, & Crockett, 2020, p. 11).

Türkiye’de yapılan Covid-19 konulu çalışmaların pandeminin psikolojik etkileri (Duman, 2020; Kircaburun et al., 2020; Saricali, Satici, Satici, Gocet-Tekin, & Griffiths, 2020; Satici et al., 2020), Sağlık Bakanlığı’nın pandemi politikası (Demirbilek, Pehlivan Türk, Özgüler, & Alp-Meşe, 2020), pandemide teknoloji kullanımı (Gökler & Turan, 2020) ve sosyal medya kullanıcılarının Covid-19 algısı (Öngel, Tarlı, & Bozkurt, 2020) gibi konularda yapıldığı belirlenmiştir. Covid-19 pandemi döneminde sosyal medyada kendisi ve yakınları hastalığa yakalanmış ya da yakalanma riski taşıyan kişilerce bir sağlık arama davranışı olarak ne tür bilgilerin arandığı ve ne tür bilgilerin fizyolojik olarak bulaştan etkilenen ya da etkilenme ihtimali olan diğer insanların kullanımına sunulduğuna dair bir araştırmaya rastlanmamıştır. Ancak sosyal medya toplumun büyük kesimi için hakkında çok az şeyin bilindiği pandemi hakkında çok fazla bilgiye kolaylıkla ulaşılan büyük veri özelliği taşımaktadır. Özellikle izolasyon, karantina ve sosyal mesafe döneminde insanlar dışarı çıkamamakta, genel sağlık sorunları için bile sağlık uzmanıyla görüşmeyi riskli görmektedir. Bu dönemde sivil toplum kuruluşları ve özel kişilerce oluşturulan bilgi, duygu ve deneyimlerin paylaşıldığı, uzamdan, zamandan bağımsız, etkileşime açık ve geniş kitleleri saran sosyal medya grupları bilgiye erişmede, belirsizliği azaltmada kurtarıcı olarak görülmektedir. Bu anlamda çalışma kapsamında pandemi sürecinde Facebook sosyal ağında kurulan Covid-19 konulu üç grup belirlenmiş, gruplarda yapılan paylaşımlarla paylaşımlara yapılan yorumların içerikleri nicel içerik analizi yaklaşımıyla incelenmiştir. Böylece katılımcıların sosyal medya gruplarında Covid-19’a dair ne tür bilgiler aradığı ya da diğer kullanıcılara ne tür bilgi ve destek sağladığı paylaşım ve yorumlar üzerinden belirlenmiştir. Çalışmada bir anlamda, Covid-19 pandemisinde sağlık aramada sosyal medyanın kullanım nedenleri kullanım pratiklerine dayanarak ortaya konmuştur.

Covid-19 Döneminde İnternet ve Sosyal Medya Kullanımı

Dijital ağlar sosyal işlevselliği bakımından gerçek dünyadaki topluluklarla benzerlik taşımaktadır. Gerçek hayatta topluluklar sosyalleşme, destek sağlama, bilgiye erişim, aidiyet hissi ve kişilerarası bağlardan oluşan ağlar olarak ifade edilmektedir (Wellman, 2001, p. 127). Oluşturulan bağlar internet teknolojisi aracılığı ile binlerce kişinin katılımıyla genişletilmektedir. Böylece topluluğun geleneksel tanımı da değişerek kişisel bilgisayarlardan dışa vurumcu sosyal grup formlarının ortaya çıkmasına neden olmaktadır (Bauman, 2016, p. 173). Sanal toplulukları, katılımcıların demografik özellikleri, örgütsel bağlamı, üyelerin sosyo-kültürel özelliklerine göre gruplandırmak mümkünken (Dube, Bourhis, & Jacob, 2006, p. 75) topluluğun üyelerini birbirine bağlayan konu/sorun bütünlüğü, bireylerin dijital katılıma bağımlılık derecesi ve ağın fonksiyonel oluşu belirleyici olmaktadır. Çok farklı demografik özelliklere sahip katılımcılar kimlik, sosyalleşme ve aidiyet duygusu içinde benzer beklentileri nedeniyle sosyal ağlarda bir araya gelmektedir. Dijital sosyal ağlarda sağlık probleminde çözüm aramak bu alanlarda kurulan sosyal medya uygulamalarına da farklı işlevsellik kazandırmaktadır.

Küresel Covid-19 salgınında izolasyon, karantina ve sokağa çıkma yasağının olduğu günlerde internet ve sosyal ağların kullanımı evde gündelik hayatını devam ettirmek zorunda kalan milyonlarca insan için hayati önem taşımıştır. “We are Social” internet sitesinin araştırmasında katılımcıların %83’ü internetin Covid-19 ile başa çıkmada kendilerine yardım ettiğini belirtmiştir (2020). Pandemi nedeniyle sokağa çıkma kısıtlamalarının, izolasyon ve sosyal mesafe tedbirlerinin başladığı Mart ayında internet tabanlı Netflix ve BluTV gibi dijital kanalların %50 daha fazla izlendiği belirlenmiştir (Deloitte, 2020, p. 4). Sosyal medya kullanım ölçümleri incelendiğinde Covid-19 pandemisinde kullanıcı sayısının geçen yıla oranla %10 arttığı ve Temmuz 2020’nin başında toplam 3,96 milyara ulaştığı ortaya konmuştur (toplam nüfusun %51’i). Bu oran neredeyse 346 milyon yeni kullanıcıya denk gelmektedir (We Are Social, 2020). Pandemi sürecinde dünya genelinde 2.6 milyar kullanıcısı ile Facebook ilk (%46), 2 milyar kullanıcısı ile YouTube ikinci ve 2 milyar kullanıcısı ile WhatsApp üçüncü sıradadır (2020). Sosyal medyada en çok paylaşım Japonya, ABD ve Güney Kore’den yapılmış, Türkiye ise %2.2 düzeyi ile 11. sırada yer almıştır, Türkiye’de ilk vakanın açıklandığı 11 Mart tarihinde, 747 bin 862 paylaşım yapılmıştır (The Brand Age, 2020). Görünen o ki bireyler bir taraftan rutin sosyal ve kültürel aktivitelerini gerçek dünyadan dijital boyuta taşımış, bir taraftan da güncel bilgiye ulaşmada dijital medyayı önemli bir kaynak olarak kullanmayı tercih etmiştir.

Sosyal Medyada Sağlık Arama Davranışı

Bireylerin kendileri ya da yakınları, sağlıklarını kaybetme riski ile karşılaştıklarında hastalıkla ilgili tanı, teşhis, tedavi ve tedavinin olası sonuçları hakkında destek alabilecekleri kaynaklarda bilgi arama çabasına girmektedir. Bu çaba sağlık bilgisi arama davranışı (Health Information Seeking Behavior - HISB) olarak bireylerin sağlıkları, riskleri, hastalıkları ve sağlığı koruyucu davranışlar hakkında bilgi arama yollarını ifade etmektedir (Lambert & Loiselle, 2007, p. 1006). İnternetin sağlık alanında bilgiye erişimde aktif olarak kullanılmaya başlamasıyla online sağlık bilgisi arama, internette sağlık arama davranışı olarak kavramsallaştırılmıştır (Gallagher & Doherty, 2009; Baumgartner & Hartmann, 2011; Kim, Shah, Namkoong, McTavish, & Gustafson, 2013; Kıraç, 2019; Dau et al., 2020). Kavramın teorik çerçevesi algı, tutum ve davranış temelli modellere dayandırılarak (Li et al., 2018; You (Ryu) & Cho, 2020; Mitchell & Grieve, 2020; Alsisi et al., 2020) hastaların sağlık bilgisi, sağlıklı yaşam bilinci kazanımı ve bunların davranışa yansımaları kapsamında şekillenmektedir. Sağlık arama davranışı düzeyini ve şeklini bireylerin yaşı, cinsiyeti, mesleği, gelir ve eğitim düzeyi gibi değişkenlerin (Gallagher & Doherty, 2009, p. 104; Kim, 2015, p. 229; Jacobs, Amuta, Jeon, & Alvares, 2017, p. 5; Das, Angeli, Krumeich, & van Schayck, 2018) yanı sıra sağlık algısı (Ağaçdiken-Alkan, Özdelikara, & Boğa, 2017), sağlık okuryazarlığı, öz yeterlik ve sağlık bilgisi oryantasyonu (Mitchell & Grieve, 2020; You (Ryu) & Cho, 2020), sağlık kaygısı ve algılanan risk (Baumgartner & Hartmann, 2011; Karaer-Karapıçak et al., 2012; Li et al., 2018) gibi faktörler belirlemektedir.

Sağlık arama davranışı, sosyal çevre ve geleneksel iletişim araçlarının yanı sıra web siteleri ve çevrim içi uygulamalar kullanılarak yapılmaktadır. Araştırmalarda internet tabanlı uygulamalarda sağlık arama davranışının arttığı belirlenmiştir (Schwartz et al., 2006, p. 42; Kim, 2015, p. 98; Jacobs et al., 2017, p. 6). Bireylerin %77'si sağlık arama davranışına Google, Bing veya Yahoo gibi bir arama motorundan kelime aramaya başlamaktadır (Fox & Duggan, 2013). Sağlık arama davranışında internet tabanlı uygulamaların kullanım amaçları arasında, hastalık belirtileri ve bulguları hakkında bilgi almak, ilaç ve tedavilerini araştırmak, hastalık sürecinde deneyimlerini başkalarıyla paylaşmak, aynı konuda farklı görüş ve bilgilere erişmek (Shuyler & Knight, 2003; Kim et al., 2013; Altındış et al., 2018; Dau et al., 2020) gibi rasyonel bilgi arayışı yer almaktadır.

Sosyal ağların direk mesajlaşma (DM) özelliği aracılığı ile sağlık uzmanları ile iletişime geçen kullanıcılar, randevu ayarlama ve hatırlatma, test sonuçlarını bildirme, reçete/tahlil bildirimleri gibi daha spesifik konularda dahi sosyal medyayı kullanmak istemektedir

(AlQarni, Yunus, & Househ, 2016; Fisher & Clayton, 2012). Sosyal medya grupları, grubun diğer üyeleri ile etkileşime girmeye olanak tanıyarak sağlık sorunlarının daha iyi anlaşılmasına ve sorun yönetimine katkı sağlamaktadır (Cangelosi et al., 2018). Bazı gruplar kuruluşlara fon sağlamak, bağış toplamak ve farkındalık yaratmak (Thoren et al., 2013, p. 534; Öztürk & Öymen, 2014, p. 114; Mamun et al., 2015) amacıyla oluşturulmaktadır. Katılımcılar sağlıklı beslenme, zararlı madde kullanımı gibi konularda bilgilendirilmektedir (Taggart et al., 2015). Bu çevrim içi topluluklar hastalığın neden olduğu kaygı, korku gibi ruh sağlığı sorunlarıyla baş etmek amacıyla duygusal destek (Gallagher & Doherty, 2009, p. 104; Nahm et al., 2009; Greene, Choudhry, Kilabuk, & Shrank, 2011, p. 287; Li et al., 2018, p. 36; Mitchell & Grieve, 2020) sağlama/bulma aracı olarak da kullanılmaktadır.

Sosyal medya kullanıcıları en çok kanserin çeşitli türleri (Hale, Pathipati, Zan, & Jethwani, 2014; Bozkanat, 2018), kalp sağlığı (Öztürk & Öymen, 2014), hipertansiyon (Mamun et al., 2015), diyabet (Zhang, He, & Sang 2013; AlQarni et al., 2016), anemi (Hale, 2014), bedensel problemler (Nahm et al., 2009) gibi kalıcı ve kronik, AIDS/HIV (DeSouza & Jyoti Dutta, 2008; Taggart et al., 2015) gibi bulaşıcı rahatsızlıkların yanı sıra erken doğum (Thoren et al., 2013), diyet ve sağlıklı beslenme (Cangelosi et al., 2018) gibi tematik gruplarda bir araya gelmektedir. Facebook ve Twitter'da en fazla meme kanseri, bağırsak kanseri ve diyabet grubu olduğu belirlenmiştir (de la Torre-Díez et al., 2012, p. 404; Hale et al., 2014). Sivil toplum kuruluşları, hasta ve hasta yakınlarının oluşturduğu sosyal medya gruplarında bilgi içerikli ve duygusal paylaşımlar, devam eden kronik sağlık sorunları olan bireylerin hastalıklarının ruhsal ve fiziksel iyiliği üzerindeki zararlı etkilerini azaltmaktadır.

AMAÇ VE YÖNTEM

Sosyal medyada sağlık arama davranışının Facebook sosyal ağında kurulan gruplarda yapılan paylaşım ve yorumlara yansımaları bu çalışmanın temel sorunsalıdır. Bu bağlamda çalışmanın amacı ve araştırma soruları belirlenmiş betimsel yöntem ile içerik analizi tekniği kullanılarak bulgulara ulaşılmıştır.

Amaç

Sağlık arama davranışı ile ilgili çalışmalar konunun sağlık aramada demografik özelliklere, kültürel farklılıklara, kurulan sosyal ağların türüne, teknoloji kullanımı ve

sağlık aramanın nedenlerine odaklanmaktadır. Bu çalışma tüm dünyayı etkisi altına alan ve büyük panik yaratan Covid-19 pandemisi ile sınırlandırılmıştır. Çalışmanın temel amacı sağlık arama davranışı gösteren kişilerin bir sosyal ağ olan Facebook'taki gruplarda Covid-19 konulu paylaşım ve yorumlara sağlık arayışının nasıl yansıdığını ortaya koymaktır. Sosyal medya, erişimi kolay, zaman ve uzamdan bağımsız, etkileşime açık olması gibi nedenlerle Covid-19 sürecinde de tercih edilmiştir. Diğer taraftan sosyal medyada, Covid-19 pandemisine ilişkin sağlık arama davranışının nedenleri, ne tür bilgilerin arandığı ve paylaşıldığı, bu bilgilerin kullanılıp kullanılmadığı ekseninde büyük veri toplanmakta ve depolanmaktadır. Çalışma sosyal medyada oluşan büyük veriden kesit sunması bağlamında hem özgün hem de önemlidir.

Çalışmanın amacı doğrultusunda şu sorulara cevap aranmıştır:

1. Covid-19 konulu sosyal medya gruplarında, talep edilen ya da diğer katılımcıların kullanımına sunulan bilgi ve desteğin niteliği bağlamında, sağlık arama davranışı paylaşımlara nasıl yansımaktadır?
2. Covid-19 konulu sosyal medya gruplarında, iletişim sürecini anlamlandırmaya katkı sağlayan, katılımcıların paylaşımlara yaptığı yorumların, beğenilerin, paylaşımlarda kullanılan fotoğraf, video, mention, hashtag, linklerin oranı, paylaşımlarda kullanılan emojilerin niteliği ve oranı ne düzeydedir?
3. Genel olarak Facebook gruplarının, Covid-19 pandemisi gibi aniden ve beklenmedik gelişen sağlık krizinde iletişim ortamı olarak kullanımı nasıl yorumlanabilir?

Yöntem

Çalışma kapsamında araştırma Covid-19 sürecinde Facebook grup paylaşımlarının analizi betimsel yöntem kullanılarak tasarlanmış ve araştırmada nicel içerik analizi tekniği kullanılmıştır. İletişim, sanat, edebiyat çalışmalarının çözümlenmesinde kullanılan içerik çözümlemesi yaklaşımının terminolojisine katkı sağlayan Krippendorff (2004, p. 18) içerik analizini "Metinlerden veya diğer anlamlı maddelerden kullanım bağlarına kadar tekrarlanabilir ve geçerli çıkarımlar yapmak için bir araştırma tekniği" olarak tanımlamaktadır. Bilimsel bir teknik olarak güvenilirlik ve geçerlilik taşıması kadar nesnel, sayısal ve nicelikselidir (Atabek & Atabek, 2007, p. 20). Nesnellik bulgularda araştırmacının etkisini sınırlandırırken, niceliksel olması sayısal verilerin sağladığı kesinlik algısı ile araştırmacının ifadesini güçlendirmesinde yatmaktadır (Krippendorff, 2004, pp. 18-20).

Araştırmada sayısallaştırılan kavramlar öne çıkan konularla ilişkilendirilerek sosyal medya grup paylaşımlarındaki temel fenomenin belirlenebileceği düşüncesiyle içerik analiz tekniği tercih edilmiştir.

Çalışma amacına dayanarak alanyazın taranmış, belirlenen Facebook gruplarında yapılan paylaşımlar incelenmiş bu doğrultuda araştırmacılar tarafından kodlama cetveli oluşturulmuştur. Kodlama cetveli, mesaj tarihi, cinsiyet, paylaşımların niteliği, teması, bilgi verme, soru türü, şikâyetler, kullanılan ilaçlar, emojiler, beğeni sayısı, yorum sayısı, fotoğraflar/videolar, link, hashtag ve mention şeklinde 15 ana 59 yan kategoriden oluşmaktadır (Appendix 2). Tema kategorisinde rasyonel bilgi desteğini ölçmeye yönelik: Covid-19 şikâyetleri, uyarı/tavsiye, durum bildiriminde bulunma/deneyim, sağlıkla ilgili soru sorma, bilgi verme, bakıcılık hizmeti ilanı/reklam yer alırken; duygusal desteği ölçmeye yönelik: yakınma/isyan/sitem, iyi dilekler/teselli/dua/teşekkür yer almaktadır. Kodlama cetvelinin öntestle kodlayıcılar arası uyum yüzdesi ölçüm aracı genelinde %92,95 olarak bulunmuştur (Table 1). Bu anlamda kodlama cetveli bu araştırma için yüksek güvenilirliktedir.

Evren ve Örneklem

Covid-19 pandemisinde izolasyon, karantina, mesafe tedbirleri bireyleri bilgi edinme sürecine dijital tabanlı uygulamaları kullanmaya zorlamaktadır. Covid-19 ile ilgili çok sayıda bilginin toplandığı ve depolandığı sosyal ağlar, hakkında çok fazla bilginin olmadığı Covid-19 pandemisinde risk taşıyan, kendisi ve yakınları hastalıktan etkilenenler için önemli bilgi kaynaklarıdır. Araştırmanın amacı Covid-19 pandemisinde sağlık arama davranışı gösteren kişilerin, Facebook gruplarında yaptıkları paylaşım ve yorumlara sağlık arayışının nasıl yansıdığını ortaya koymaktır. Bu kapsamda Facebook sosyal medya platformunda “Covid-19”, “Covid-19 destek”, “Korona”, “Korona virüs”, “Korona yardım”, “Covid-19 bilgi” kelime ve tamlamalarla arama yapılmış, üç grup belirlenmiştir. Türkçe paylaşımların yapıldığı 36 bin 98 katılımcıya sahip Corona virüsü (Covid-19) Bilgi Paylaşımı ve Yardımlaşma-Türkiye, 6 bin 564 katılımcıya sahip Covid-19 Bilgi Paylaşım Platformu ve 3 bin 423 katılımcıya sahip Covid-19 Yakalananlar Bilgi ve Birlik Platformu Türkiye Facebook gruplarında yapılan paylaşım ve yorumlar çalışmanın evrenini oluşturmuştur. Belirlenen Facebook gruplarında yapılan tüm paylaşım ve yorumların sayılarının fazla olması nedeniyle araştırmaya dâhil edilmesi mümkün değildir. Bu sebeple evrenden en güncel verilere ulaşmak amacıyla 07 Ekim ve 07 Ocak tarihleri arasında yapılan paylaşımlardan (ve yorum) basit rastlantısal örnekleme tekniği ile örneklem seçimi gerçekleştirilmiştir.

Basit rastlantısal örnekleme tekniğinin tercih edilme sebebi evreni oluşturan her paylaşımın örnekleme girme şansının eşit olmasıdır. Bu yolla, hesaplamalarda da her paylaşımına verilecek ağırlık aynıdır. Yine evrendeki öğelerin her olası birleşiminin, örnekleme içinde yer alması için eşit ihtimale sahip olmasına ek olarak, ele alınan problemlerle ilgili bilgilerin evrene göre benzeşik (homojen) olması da gerekmektedir (Kerlinger & Lee, 1999). Yukarıda da ifade edildiği üzere araştırmada Covid-19 pandemisi ile ilgili katılımcıların (bilgi/destek gibi) paylaşım ve yorumlarının analiz edilmesi amaçlanmış olup, temel araştırma problemi evrene göre homojendir. Çalışmada 07 Ekim 2020 ve 07 Ocak 2021 tarihleri arasında 3747 paylaşımın olduğu (büyük grupta 1815, orta grup 1301 ve küçük grup 631) belirlenmiştir. Örneklem belirlenirken büyük gruptan 300, orta gruptan 200 ve küçük gruptan 100 paylaşım ve yorum araştırmaya dâhil edilmiştir (yaklaşık %16). Farklı platformlardan farklı sayıda örneklem seçilmesinde sadece platformların katılımcı sayıları değil aynı zamanda verilerin anlamlı bir bütünlük sergilemesine imkân tanınması göz önünde bulundurulmuştur. Örneklemde elde edilen verilerin birbirini tekrar etmeye başlaması başka bir ifade ile veri doygunluğuna ulaşılması sebebiyle 600 sayısı örneklem için yeterli görülmüştür. Örneklemde yansızlığın sağlanması amacıyla Excell'in "S-Sayı Üret" işlevinden yararlanılarak, "0'dan büyük veya buna eşit ve 100 değerinden küçük rastgele bir sayı" seçilerek 7 Ocak 2021 tarihinden başlayarak geriye doğru her seferinde farklı bir sayı üretilerek ve o sayı kadar paylaşım atlanarak kodlama yapılmıştır. Paylaşımlarla birlikte paylaşımlara cevap niteliği taşıyan yorumlar ve paylaşım sahibinin cevabı araştırmanın örnekleme eklenmiştir. Böylece grup üyelerinin etkileşimi mesaj türü verilerine yansımıştır, bu da sosyal medya gruplarının özelliğini belirlemek açısından önemlidir.

İşlem

Öncelikle örneklem kapsamında belirlenen Facebook grup katılımcıları ve moderatörlere bilgilendirme yapılmış ve ön test için 01.12.2020 ve 01.01.2021 tarihleri arasında "Covid-19 Bilgi Paylaşım Platformu" Facebook grubundan 60 paylaşım ve yorum (örneklem toplamının yüzde 10'u) belirlenen kategorilere göre birbirinden bağımsız iki kodlayıcı tarafından SPSS 22.0 analiz programında kodlanmıştır. Bu sırada gerek duyulduğunda ek kategoriler eklenmiştir. Ön testle elde edilen verilerin güvenilirlik analizi yapılarak kodlayıcılar arasında uzlaşım sağlanmış, tüm kategoriler genelinde güvenilirliği düşük çıkanlar kodlama cetvelinden çıkarılmıştır (Miles & Huberman, 1994). Çalışmanın devamında 07 Ekim 2020 ve 07 Ocak 2021 tarihleri arasında 600 ana mesaj ve yorum kodlanmıştır. Veriler SPSS 22.0 analiz programı kullanılarak frekans dağılımlarına

göre sıralanmış ve mesaj tarihi, grup üyelerinin cinsiyeti, Facebook grubu değişkenine göre ki-kare testi ile iki veya daha fazla veri seti arasında farkın olup olmadığı incelenmiştir. Alanyazın incelemesinde özellikle cinsiyete dayalı olarak sağlık arama davranışının farklılaştığı belirlenmiştir, ayrıca sosyal ağlara göre tema ve kategorilerdeki farklılık ağların kuruluş ve kullanım amacındaki farklılığı ortaya koymaktadır. Bu nedenle başta cinsiyete ve gruplara göre kategoriler arasındaki farklılık ki-kare testiyle ortaya konmuştur. Ana mesaj ve yorumlar daha sonra Excell'e kopyalanmış her ana mesaj ve yorum tabloda bir sırayı/birimi ifade edecek şekilde sıralanmıştır. Excell'e aktarılan kelimelerin sıklığına göre Python programlama dilinde kelime bulutu çıkarılmıştır (Figure 6). Programlama dili kullanılırken şu parametreler göz önünde bulundurulmuştur:

- 8'den daha az tekrar eden kelimeler karmaşadan kaçınmak amacıyla analize dâhil edilmemiştir. Böylece bulut "versin" (f=113) ve "dilerim" (f=9) kelimeleri arasında sınırlandırılmıştır.
- Ana mesaj ve yorumlardaki tek başına bir anlam ifade etmeyen "ve", "ne", "kim" gibi bağlaç ve edatların tamamı analizden çıkarılmıştır.
- Kullanıcıların isimleri, kodlamada elde edilen bağlamın dışında kalan, anlamsız rakam, sayı ve kelimeler analizden çıkarılmıştır.
- Sadeleşen yapı programlama diline aktarılmıştır.

BULGULAR

Bu bölümde çalışmanın bulguları iki ayrı başlık altında değerlendirilmiştir. İlk olarak Covid-19 konulu paylaşım ve yorumların genel görünümü başlığı altında paylaşımların ayı, paylaşan kişinin cinsiyeti, paylaşımların niteliği ve kullanılan emoji, link ve hastag gibi ayrıntılara değinilmiştir. Covid-19 konulu paylaşım ve yorumların içerikleri başlığı altında ise paylaşımların temaları, verilen bilgilerin, sorulan soruların, şikâyetlerin ve kullanılan ya da önerilen ilaçların niteliğine ilişkin bulgular detaylandırılmıştır.

Covid-19 Konulu Paylaşım ve Yorumların Genel Görünümü

Araştırma kapsamında Facebook gruplarında Covid-19 içerikli paylaşım ve yorumların aylara göre dağılımı incelenmiştir. 600 paylaşım ve yorum ağırlıklı olarak Ocak 2021'e aittir, bu ayda %57,2 (f=343) paylaşım ve yorum yapılmıştır, %27,3'ü (f=164) Aralık, %14'ü (f=84) Kasım ve %1,5'i (f=9) Ekim ayında yapılmıştır. Paylaşım ve yorumların üyelerin cinsiyetine göre dağılımı incelendiğinde %54'ünün (f=324) ağırlıklı olarak

kadınlar tarafından yapılması söz konusudur, erkekler %42,3 ile (f=254) ikinci sıradadır. %3,7 oranında (f=22) hangi cinsiyetten yapıldığı tahmin edilememektedir, bu paylaşımlar kurumsal hesaplardan yapılmıştır.

Paylaşım ve yorumların nitelik dağılımı incelendiğinde %13,7'sinin (f=82) ana paylaşım, %70,5'inin (f= 423) yorum ve %15,8'inin (f=95) ana paylaşımı yapan kişinin yorumculara geri dönüşü olduğu belirlenmiştir. Ki-kare testi sonucuna göre kadınlar en fazla ana mesaj ve yorum, erkekler ise en fazla yorumcuya cevap paylaşımı yapmıştır ($X^2 = 93,57$, $df = 6$, $p < ,000$). En fazla ana mesaj Covid-19 Bilgi Paylaşım Platformu'nda (%54,94), ikinci sırada Covid-19 Yakalananlar Bilgi ve Birlik Platformu Türkiye'de yapılmıştır (%11,2). En çok yorum ise (%40) Corona virüsü (Covid-19) Bilgi Paylaşımı ve Yardımlaşma-Türkiye grubunda yapılmıştır ($X^2 = 104,58$, $df = 6$, $p < ,005$).

600 ana mesaj ve yorumda toplam 353 beğeni yer almaktadır. 120 üzüntü, 54 dua, 4 parçalanmış kalp, 1 şaşkınlık, 1 kalp emojisi bulunmaktadır. İçeriklerde toplam 40 fotoğraf/video, 1 link, 1 hashtag söz konusudur. Fotoğraflar arasında tahlil, film, ilaç kutusu gibi paylaşımların olduğu tespit edilmiştir. Link paylaşımında ise bir habere işaret edilmektedir.

Covid-19 Konulu Paylaşım ve Yorumların İçerikleri

Araştırmada Covid-19 konulu sosyal medya paylaşımlarının temasına ilişkin bulgular yer almaktadır (Figure 1). Buna göre ağırlıklı olarak, %35,3 oranında "iyi dilekler/teselli/dua/teşekkür" içeren paylaşım ve yorumlar bulunmaktadır. %25,3'ü "durum bildiriminde bulunma/deneyim paylaşma" ve %15'i "sağlığa ilişkin soru sorma" temasından oluşmaktadır. %7 oranında "uyarı/tavsiye", %6,8 ile "bilgi verme", %6 oranında "Covid-19 şikâyetleri", %2,3 ile "yakınma/isyan/sitem" teması izleyen diğer içeriklerdir. İçeriklerde "bakıcılık hizmeti ilanı/reklam" olan 12 (%2) paylaşım ve yorum vardır. Ki-kare testi sonucuna göre Corona virüsü (Covid-19) Bilgi Paylaşım ve Yardımlaşma-Türkiye grubunda en çok "iyi dilekler/teselli/dua/teşekkür" (%32,5), "durum bildiriminde bulunma/deneyim" (%11), Covid-19 Bilgi Paylaşım Platformu'nda "bilgi verme" (%6,8), "sağlığa ilişkin soru sorma" (%7,2), "uyarı/tavsiye" (%4,8), "Covid-19 şikâyeti" (%3,2) temasında paylaşım ve yorum yapılmıştır ($X^2 = 338,46$, $df = 16$, $p < ,001$). Ayrıca aylara göre dağılım incelendiğinde en fazla Ocak ayında "iyi dilekler/teselli/dua/teşekkür" temasında paylaşım ve yorum yapılmıştır ($X^2 = 203,57$, $df = 24$, $p < ,005$). Yine en fazla kadınlar "iyi dilekler/teselli/dua/teşekkür", erkekler "durum bildirim/deneyim", cinsiyet kategorisi belirli olmayan grup

katılımcıları “bilgi verme” temasında paylaşım ve yorum yapmıştır ($X^2 = 170,42$, $df = 16$, $p < ,000$).

Bilgi verme kategorisinde sırasıyla “belirtiler” (%20,1), “ilaç kullanımı” (%17,3), “bulaşım/nasıl bulaştığı” (%13,7), “tedavi” (%10,1), “önlem” (%7,9), “ölü/vaka sayısı” (%5,8), “aşı” (%5), “test” (%5), “karantina” (%4,3), “yan etkiler” (%4,3), “virüs seyri/mutasyon” (%4,3), “doktor/hastane” (%2,2) olduğu belirlenmiştir (Figure 2). Ki-kare testi sonucuna göre bilgi vermede en yüksek düzeyde Covid-19 Bilgi Paylaşım Platformu’nda en fazla “bulaşım/nasıl bulaştığı”, “ilaç kullanımı” ve “aşı”ya dair paylaşım ve yorum yapılırken, Corona virüsü (Covid-19) Bilgi Paylaşımı ve Yardımlaşma-Türkiye’de “test”, “belirtiler”, “önlem” ve “tedavi” alt kategorisinde, Covid-19 Yakalananlar Bilgi ve Birlik Platformu Türkiye’de ise “yan etkiler” kategorisinde paylaşım ve yorum yapılmıştır ($X^2 = 119,08$ $df = 24$, $p < ,000$). Kadınlar en çok “bulaşım/nasıl bulaştığı”, “ilaç kullanımı”, erkekler ise “belirtiler”, “tedavi” hakkında bilgi paylaşmıştır ($X^2 = 172,98$, $df = 24$, $p < ,000$).

Araştırmada bilgi ihtiyacını karşılamak amacıyla kullanıcılar tarafından soru niteliği taşıyan paylaşım ve yorumların yer aldığı belirlenmiştir (Figure 3). Soru türünün %41,3’ü “deneyim/tedavi” sorusudur. Onu “ilaç” (%23,7), “ağrı/acı/yan etki” (%15,5), “tahlil yorumu” (%10,3), “doktor/hastane” (%6,1), “Covid-19 genel durum” (%3,1) soruları izlemektedir. Ki-kare testi sonucuna göre soru kategorisinde Corona virüsü (Covid-19) Bilgi Paylaşımı ve Yardımlaşma-Türkiye’de “deneyim/tedavi”, Covid-19 Bilgi Paylaşım Platformu’nda “ağrı/acı/yan etki”, “ilaç” soruları, “tahlilleri atıp yorum sorma” alt kategorisinde paylaşım ve yorum yapılmıştır ($X^2 = 59,37$, $df = 12$, $p < ,005$). Erkekler en çok “deneyim/tedavi” sorusu sormaktadır, diğer alt kategorilerde kadınlar yer almaktadır ($X^2 = 21,40$, $df = 12$, $p < ,05$).

Araştırmada paylaşım ve yorumlarda ne tür şikâyetlerin yer aldığı belirlenmiştir (Figure 4). En fazla paylaşılan şikâyet türü “vücuttaki ağrılar”dır ($f=21$; %15,9). Onu “tat/koku kaybı” ($f=15$; %11,5), “öksürük” ($f=12$; %9,2), “nefes darlıkları” ($f=10$; %7,6) ve “ateş” ($f=9$; %6,8) izlemektedir. Diğer kategorisindeki şikâyetler ise şunlardır: “Bulantı” ($f=4$), “geniz akıntısı” ($f=4$), “ishal” ($f=4$), “ağız kokusu” ($f=4$), “sinüzit” ($f=3$), “mide ağrısı” ($f=3$), “terleme” ($f=3$), “titreme” ($f=2$), “burunda tıkanıklık” ($f=2$), “kalpte batmalar” ($f=2$), “reflü” ($f=2$), “sırtta yanma hissi” ($f=1$), “üşüme” ($f=1$), kalıcı sağlık sorunları ($f=1$), baş ağrısı” ($f=1$). Kadınlar en fazla “tat ve koku kaybı” ile “vücutta batmalar”dan şikâyet ederken erkekler en çok “nefes darlığı/astım”dan şikâyet etmektedir.

Paylaşım ve yorumlarda Covid-19 sürecinde kullanılan ya da önerilen ilaçlara yönelik bilgilerin yer aldığı belirlenmiştir (Figure 5). Buna göre ağırlıklı olarak “uzman doktorun önerdiği Covid-19’a özel ilaçlar” (%37,1), “bitkisel öneriler” (%29,1) yer almaktadır. Bu bulgu üyelerin bitkisel tedavilere olan duyarlılığını yansıtması bakımından önemlidir. “Kan sulandırıcılar” (f=12), “antibiyotikler” (f=5), “probiyotikler” (f=3) ve “mide koruyucular” (f=1) kullanılan ya da önerilen diğer ilaçlardır.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Facebook’ta kişi ve sivil toplum kuruluşları tarafından oluşturulan üç grupta paylaşım ve yorumlar sağlık arama davranışı bağlamında incelenmiş yorumların paylaşımlardan fazla olduğu belirlenmiştir, gruplarda güçlü bir etkileşim vardır. Paylaşım ve yorumların içeriği incelendiğinde daha önceki çalışmaların aksine (Zhang et al., 2013; Thoren et al., 2013; Hale et al., 2014; Bozkanat, 2018; Mitchell & Grieve, 2020) doğrudan bilgi desteğinden çok duygusal destek paylaşım ve yorumlarının yer aldığı belirlenmiştir. Paylaşımlar ve yorumlar paylaşım yapan kişinin korku ve endişesini azaltmaya yönelik destek sağlama amacı taşımaktadır. Diğer bir ifadeyle hakkında çok şey bilinmeyen Covid-19 pandemisinden kaynaklanan ruhsal baskıyı azaltmaya yöneliktir. Kelime bulutundan da anlaşılacağı gibi duygusal destek dini terminoloji kullanılarak verilmektedir. Çoğunlukla dua ve acil şifa temennilerinden oluşmaktadır. Çalışma bu bakımdan diğer çalışmalardan farklılık göstermektedir.

Facebook sosyal medya gruplarında katılımcılar deneyimlerini paylaşmakta, kendi ya da yakınlarının hastalık seyri ile ilgili durum bildiriminde bulunmaktadır. Bu alt temada benzer çalışmalar yer almaktadır (Nahm et al., 2009; AlQarni et al., 2016; Bozkanat, 2018). Sosyal medya gruplarında “grup aidiyeti” nedeniyle sayfa üyelerinin birbirlerinden haberdar olma, birbirlerini haberdar etme isteği yüksektir (Mitchell & Grieve, 2020). Aynı zamanda bulaştan etkilendiği andan tedavi sürecine kadar yaşananların tüm ayrıntısına kadar anlatıldığı paylaşımlara rastlanmıştır. Benzer belirtiler gösteren kişilerin kendi hastalıklarına tanı koymada bu tür deneyim paylaşımları katkı sağlamaktadır. Bu tür paylaşımlar Covid-19 pandemisinde bilgi boşluğunun neden olduğu korku ve paniği azaltabilir niteliktedir.

Facebook gruplarında haber ve bilimsel bilgi niteliğinde paylaşımlarda bulunmaktadır. Bu bilgiler haber sitelerinden link, fotoğraf, hashtag kullanılarak, ana

mesaj olarak paylaşılabileceği gibi, gruptaki sağlık çalışanları tarafından ana mesaj yorum olarak da sunulmaktadır. Facebook gruplarında en fazla belirtilere yönelik bilgi paylaşmakta böylece Covid-19 ile ilgili farkındalık oluşturulmaktadır (Thoren et al., 2013; Öztürk & Öymen, 2014; Mamun et al., 2015). Facebook gruplarının oluşum amaçlarından biri de yaygın görülen sağlık problemine ilişkin farkındalık yaratmaktır. Özellikle kanser gibi öldürücü, HIV/AIDS gibi bulaşıcı hastalıkları konu alan sosyal medya paylaşımlarında bu amaç daha belirgindir (DeSouza & Jyoti Dutta, 2008; Taggart et al., 2015).

Paylaşım ve yorumlarda sağlıkla ilgili soru sorma doğrudan bir sağlık arama davranışıdır. Deneyim, sağlık hizmeti desteği, hastane, belirtiler, tedavi süreci, kullanılan ilaçlar, tahlillerin sonucu, yan etkiler (Shuyler & Knight, 2003; Mamun et al., 2015; AlQarni et al., 2016; Cangelosi et al., 2018) gibi bir çok konuda sorulan soruların cevabı diğer üyelerin verdiği yorumlarda aranmaktadır. Yorum yapan katılımcıların deneyimlerinden kendi hastalığına yönelik çıkarımlar yapılmaktadır. Paylaşım ve yorumlarda katılımcılar tahlil-test sonuçlarını içeren görselleri paylaşmakta ve diğer katılımcıların bu görselleri yorumlamaları istenmektedir. Böylece gruptaki uzman ya da hastalığı deneyimleyenlerden kendi ya da yakınlarının durumu hakkındaki bilgi edinme çabası içine girilmektedir.

Cinsiyet farklılığının Facebook gruplarında sağlık aramada belirleyici olduğu tespit edilmiştir. Kadınlar paylaşım ve yorum sayıları, paylaşımların niteliği bakımından erkeklerden farklılık göstermektedir. Facebook gruplarını farklı kullanım pratiğine sahiptirler. Gruptaki kadın katılımcılar etkileşime açıktır ve bilgi paylaşımında olduğu gibi, diğer katılımcılardan destek almada, duygularını ifade etmede daha istekli davranmaktadır. Zaman zaman kendilerinin zaman zaman aile yakınlarının şikâyetlerini ayrıntılandırarak paylaşmakta ve çekinmeden soru sormaktadır.

Çalışmada gruplar arası farklılık dikkat çekmektedir. Sosyal medya grubu katılımcılarının paylaşımlarındaki içerik farklılığı, grubun kurulum ve kullanım amacındaki farklılığı ortaya koymaktadır. Corona virüsü (Covid-19) Bilgi Paylaşım ve Yardımlaşma-Türkiye grubu etkileşime daha açık üyelerden oluşmaktadır. Grupta daha fazla duygusal destek amaçlı paylaşım ve yorumlar yapılmaktadır. Deneyimlerini aktarmakta daha istekli katılımcılardan oluşmaktadır. Ancak Covid-19 Bilgi Paylaşım Platformu grubunda daha çok rasyonel bilgiler paylaşılmaktadır, etkileşim düzeyi en düşük gruptur. Bu grup paylaşımlarında aşı gibi güncel bilgilere daha fazla yer verilmektedir.

Benzer konuda farklı çalışmalarda (Greene et al., 2011; Thoren et al., 2013; Zhang et al., 2013; Hale et al., 2014; AlQarni et al., 2016) bakıcılık ve servis hizmeti, ürün tanıtımı paylaşımlarının sayısı azımsanmayacak kadar fazladır. Özellikle sağlık ürünü satan firmalar tarafından kurulan sosyal medya grupları ürün ve hizmet satışında tüketiciye erişim aracı olarak kullanılmaktadır. Bu çalışmada sınırlı sayıda olsa da yorumlara yapılan bitkisel ürün reklamlarına ve ana mesaj olarak yapılan bakıcı hizmeti ilanlarına rastlanmıştır.

Sosyal medyanın kendine has sorunsalı, gizlilik ve güvenilirlik (Fisher & Clayton, 2012; Dau et al., 2020) Covid-19 konulu Facebook grubu paylaşımlarında da sorun oluşturmaktadır. Kullanıcıların heterojen yapısı, uzmanlık bilgilerinin olmaması ve aktardıkları bilgilere kendi yorumlarını katmaları problem olarak görülebilir. Mesleki yeterliliğe sahip olmayan katılımcıların başkalarına yardım etmek amacıyla yaptıkları paylaşımlar sağlık algısı ve sağlık okuryazarlık düzeyi düşük olan bireyler tarafından yanlış tedavinin uygulanmasına bununsa kalıcı ve kötü sonuçlar doğurmasında neden olabilmektedir. Ayrıca oluşan bilgi kirliliği nedeniyle gerçekte önemli bilgiler göz ardı edilmektedir. Bu nedenle gelecek araştırmacılara Facebook gruplarındaki katılımcıların medya-sağlık okuryazarlığı düzeyinin ölçülmesi önerilmektedir. Hali hazırda böyle bir araştırmaya rastlanmamıştır.

Sağlık arama davranışında internetin sık kullanımı siberkondri (internette hastalık arama hastalığı) olarak bilinen ruhsal probleme neden olmaktadır (Baumgartner & Hartmann, 2011; Karaer-Karapıçak et al., 2012; Altındış et al., 2018). Öyle ki bireyler kullanım kolaylığı nedeniyle internet ve sosyal ağlarda sağlıkla ilgili bilgi arayışına gitmektedir. Bu arayışla edindikleri bilgilerin neden olduğu kaygı sonucunda bireyler yeniden yeni bilgi arayışına girmektedir, bu davranış bir süre sonra sık ve tekrarlarla devam etmekte, korku paradoksuna dönüşmektedir.

Diğer taraftan bazen kısıtlılık ve karantina gibi yüz yüze iletişim ve doktor desteğinin sağlanamadığı durumlarda ya da evde devam edilen tedavilerde internetin olanaklarından faydalanmak sağlıklı yaşamı kolaylaştırabilir. Aynı zamanda duygusal destek bazı ciddi hastalıklarda hastalığın seyri için önemli role sahiptir. Hastalar duygusal desteği benzer sorunlar yaşayan kişilerden alabilir ve sosyal medyada başlayan ilişkiler gerçek hayata taşınabilir. Bu bağlamda gelecek araştırmacılara sağlık bilgisi aramada sosyal medya gruplarının işlevselliği araştırma konusu olarak önerilmektedir. Katılımcıların sosyal medya gruplarını kullanımı ve gruplara katılım amaçlarına erişip erişmediği belirlenebilir.

Ayrıca gelecek araştırmacılara hasta ve hasta yakınlarının içinde bulunduğu olumsuz psikolojik durumla başa çıkmada sosyal medya gruplarının etkisinin ölçülmesi önerilmektedir.

Bugün sosyal ağlar, Covid-19'un bulaşımı, tanısı, teşhis ve tedavisini içeren bilgilerin toplandığı ve depolandığı büyük veri özelliği taşımaktadır. Facebook, sosyal ağ üzerinde işlerlik kazanan bir sosyal medya platformudur. Bu nedenle Covid-19 gibi dünyayı saran sağlık krizlerinde ülkelerin sağlık politikalarının belirlenmesi, iyileştirmeler ve proaktif kriz yönetiminde Facebook gruplarından elde edilen veriler kaynak niteliğindedir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazarlar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazarlar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Yazar Katkısı: Çalışma Konsepti/Tasarımı: Ş.E.; Veri Toplama: Ş.E., A.F.; Veri Analizi /Yorumlama: A.F.; Yazı Taslağı: Ş.E., A.F.; Çerçegin Eleştirel İncelemesi: Ş.E., A.F.; Son Onay ve Sorumluluk: Ş.E., A.F.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The authors have no conflict of interest to declare.

Grant Support: The authors declared that this study has received no financial support.

Author Contributions: Conception/Design of study: Ş.E.; Data Acquisition: Ş.E., A.F.; Data Analysis/Interpretation: A.F.; Drafting Manuscript: Ş.E., A.F.; Critical Revision of Manuscript: Ş.E., A.F.; Final Approval and Accountability: Ş.E., A.F.

ENDNOTES

¹ Kelime bulutu Python programlama dili kullanılarak hazırlanmıştır.

REFERENCES

- Ağaçdiken-Alkan, S., Özdelikara, A., & Boğa, N. M. (2017). Hemşirelik öğrencilerinin sağlık algılarının belirlenmesi. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 6(2), 11-21.
- Ahani, A., & Nilahsi, M. (2020). Coronavirus outbreak and its impacts on global economy: The role of social network sites. *Journal of Soft Computing and Decision Support Systems*, 7(2), 19-22.
- Ahorsu, D. K., Lin, C.-Y., Imani, V., Saffari, M., Griffiths, M. D., & Pakpour, A. H. (2020). The fear of Covid-19 scale: Development and initial validation. *International Journal of Mental Health and Addiction*, 27, 1-9. <https://doi.org/10.1007/s11469-020-00270-8>
- AlQarni, Z. A., Yunus, F., & Househ, M. S. (2016). Health information sharing on Facebook: An exploratory study on diabetes mellitus. *Journal of Infection and Public Health*, 9(6), 708-712. <https://doi.org/10.1016/j.jiph.2016.08.015>
- Alsisi, E. A., Al-Ashaab, A., & Abualfaraa, W. A. (2020). The development of a smart health awareness message framework based on the use of social media: Quantitative study. *Journal of Medical Internet Research*, 22(7), e16212. <https://doi.org/10.2196/16212>

- Altındış, S., İnci, M. B., Aslan, F. G., & Altındış, M. (2018). Üniversite çalışanlarında siberkondria düzeyleri ve ilişkili faktörlerin incelenmesi. *Sakarya Medical Journal*, 8(2), 359-370. <https://doi.org/10.31832/smj.423652>
- Atabek, G. Ş., & Atabek, Ü. (2007). *Medya metinlerini çözümlmek: İçerik, göstergebilim ve söylem çözümleme yöntemleri (1st ed)*. Ankara, Turkey: Siyasal Kitabevi.
- Balhara, Y. S., Kattula, D., Singh, S., Chukkali, S., & Bhargava, R. (2020). Impact of lockdown following Covid-19 on the gaming behavior of college students. *Indian Journal of Public Health*, 64(6), 172-176. https://doi.org/10.4103/ijph.IJPH_465_20
- Bauman, Z. (2016). *Cemaatler: Güvenli olmayan bir dünyada güvenlik anlayışı* (N. Soysal, Trans.). İstanbul, Turkey: Say Yayinevi.
- Baumgartner, S. E., & Hartmann, T. (2011). The role of health anxiety in online health information search. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 14(10), 613-618. <https://doi.org/10.1089/cyber.2010.0425>
- Bozkanat, E. (2018). Kitle-kişisel iletişim ile sağlık bilgisi arama: Bir Facebook grubu örneği. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 46, 291-305.
- Brashers, D. E., Goldsmith, D. J., & Hsieh, E. (2002). Information seeking and avoiding in health contexts. *Human Communication Research*, 28(2), 258-271. <https://doi.org/10.1111/j.1468-2958.2002.tb00807.x>
- Cangelosi, J., Kim, D., Ranelli, E., & Griffin, K. (2018). A needs assessment study of what health care consumers seek from social media and social networking. *Health Marketing Quarterly*, 35(4), 266-279. <https://doi.org/10.1080/07359683.2018.1524595>
- Covid-19 Hasta Tablosu (2021, January 13). *Türkiye Cumhuriyeti Sağlık Bakanlığı*. Retrieved from https://covid19.saglik.gov.tr/?gclid=CjwKCAiA6aSABhApEiwA6Cbm_3iQo2zZTjwxcXileXJyakKKPzM6vfVxPzUOzRxNBfKD-FgeTbJMhOC3-sQAvD_BwE
- Das, M., Angeli, F., Krumeich, A. J. S. M., & van Schayck, O. C. P. (2018). The gendered experience with respect to health-seeking behaviour in an urban slum of Kolkata, India. *International Journal for Equity in Health*, 17(1), 24. <https://doi.org/10.1186/s12939-018-0738-8>
- Dau, H., Saad El Din, K., McTaggart-Cowan, H., Loree, J. M., Gill, S., & De Vera, M. A. (2020). Health information seeking behaviors among individuals with young-onset and average-onset colorectal cancer: An international cross-sectional survey. *Supportive Care in Cancer*, 28(12), 6011-6021. <https://doi.org/10.1007/s00520-020-05446-5>
- de la Torre-Díez, I., Díaz-Pernas, F. J., & Antón-Rodríguez, M. (2012). A content analysis of chronic diseases social groups on Facebook and Twitter. *Telemedicine Journal and E-Health: The Official Journal of the American Telemedicine Association*, 6, 404-408. <https://doi.org/10.1089/tmj.2011.0227>
- de la Vega, R., Almendros, L. J., Barquín, R. R., Boros, S., Demetrovics, Z., & Szabo, A. (2020). Exercise addiction during the Covid-19 pandemic: An international study confirming the need for considering passion and perfectionism. *International Journal of Mental Health and Addiction*. <https://doi.org/10.1007/s11469-020-00433-7>

- Deloitte (2020, April 10). Küresel Covid-19 salgınının Türkiye'de farklı kategorilere etkileri. Retrieved from <https://www2.deloitte.com/tr/tr/pages/consulting/articles/kuresel-covid-19-salgininin-turkiyede-farkli-kategorilere-etkileri.html>
- Demirbilek, Y., Pehlivan Türk, G., Özgüler, Z. Ö., & Alp-Meşe, E. (2020). Covid-19 outbreak control, example of ministry of health of Turkey. *Turkish Journal of Medical Sciences*, 50, 489-494. <https://doi.org/10.3906/sag-2004-187>
- DeSouza, R., & Jyoti Dutta, M. (2008). Global and local networking for HIV/AIDS prevention: The case of the Saathii e-forum. *Journal of Health Communication*, 13(4), 326-344. <https://doi.org/10.1080/10810730802063363>
- Dsouza, D. D., Quadros, S., Hyderabadwala, Z. J., & Mamun, M. A. (2020). Aggregated Covid-19 suicide incidences in India: Fear of Covid-19 infection is the prominent causative factor. *Psychiatry Research*, 290, 113145. <https://doi.org/10.1016/j.psychres.2020.113145>
- Dube, L., Bourhis, A., & Jacob, R. (2006). Towards a typology of virtual communities of practice. *Interdisciplinary Journal of Information, Knowledge, and Management*, 1, 069-093. <https://doi.org/10.28945/115>
- Duman, N. (2020). Üniversite öğrencilerinde Covid-19 korkusu ve belirsizliğe tahammülsüzlük. *The Journal of Social Science*, 4(8). <https://doi.org/10.30520/tjsosci.748404>
- Everett, J. A. C., Colombatto, C., Chituc, V., Brady, W. J., & Crockett, M. (2020, Mart 20). The effectiveness of moral messages on public health behavioral intentions during the Covid-19 Pandemic. *PsyArXiv Preprints*, 2-23. <https://doi.org/10.31234/osf.io/9yqs8>
- Fernandes, B., Biswas, U. N., Tan-Mansukhani, R., Vallejo, A., & Essau, C. A. (2020). The impact of Covid-19 lockdown on internet use and escapism in adolescents. *Revista de Psicología Clínica con Niños y Adolescentes*, 7(3), 59-65. <https://doi.org/10.21134/rpcna.2020.mon.2056>
- Fisher, J., & Clayton, M. (2012). Who gives a tweet: Assessing patients' interest in the use of social media for health care. *Worldviews on Evidence-Based Nursing*, 9(2), 100-108. <https://doi.org/10.1111/j.1741-6787.2012.00243.x>
- Fox, S., & Duggan, M. (2013). Health online 2013. *Pew Research Center Internet & Technology*. Retrieved from: <https://www.pewresearch.org/internet/2013/01/15/health-online-2013/>
- Gallagher, S., & Doherty, D. (2009). Searching for health information online: Characteristics of online health seekers. *Journal of Evidence-Based Medicine*, 2(2), 99-106. <https://doi.org/10.1111/j.1756-5391.2009.01021.x>
- Gökler, M. E., & Turan, Ş. (2020). Covid-19 pandemisi sürecinde teknoloji kullanımı önerileri. *Eskişehir Türk Dünyası Uygulama ve Araştırma Merkezi Halk Sağlığı Dergisi*, 5(Covid-19 Special Edition), 108-114. <https://doi.org/10.35232/estudamhsd.767526>
- Greene, J. A., Choudhry, N. K., Kilabuk, E., & Shrank, W. H. (2011). Online social networking by patients with diabetes: a qualitative evaluation of communication with Facebook. *Journal of General Internal Medicine*, 26(3), 287-292. <https://doi.org/10.1007/s11606-010-1526-3>
- Griffiths, M. D., & Mamun, M. A. (2020). Covid-19 suicidal behavior among couples and suicide pacts: Case study evidence from press reports. *Psychiatry Research*, 289, 113105. <https://doi.org/10.1016/j.psychres.2020.113105>

- Hale, T. M., Pathipati, A. S., Zan, S., & Jethwani, K. (2014). Representation of health conditions on Facebook: Content analysis and evaluation of user engagement. *Journal of Medical Internet Research*, 16(8), e182. <https://doi.org/10.2196/jmir.3275>
- Harper, C. A., Satchell, L. P., Fido, D., & Latzman, R. D. (2020). Functional fear predicts public health compliance in the Covid-19 pandemic. *International Journal of Mental Health and Addiction*. <https://doi.org/10.1007/s11469-020-00281-5>
- Jacobs, W., Amuta, A. O., Jeon, K. C., & Alvares, C. (2017). Health information seeking in the digital age: An analysis of health information seeking behavior among us adults. *Cogent Social Sciences*, 3(1), 1302785. <https://doi.org/10.1080/23311886.2017.1302785>
- Karaer-Karapıçak, Ö., Aslan, S., & Utku, Ç. (2012). Health anxiety in panic disorder, somatization disorder and hypochondriasis. *Bilişsel Davranışçı Psikoterapi ve Araştırmalar Dergisi*, 1(1), 43-51. Retrieved from <https://www.jcbpr.org/fulltext/77-1334223678.pdf>.
- Kerlinger, F. N., & Lee, H. B. (1999). *Foundations of behavioral research*. New York, ABD: Harcourt College Publishers.
- Kıraç, R. (2019). *Sağlık arama davranışını etkileyen faktörler: Yapısal eşitlik modellemesine dayalı bir çalışma* (Doctoral dissertation). Available from: <https://toad.halileksi.net/sites/default/files/pdf/saglik-arama-davranisi-olcegi-toad.pdf>
- Kim, Y.M. (2015). Is seeking health information online different from seeking general information online? *Journal of Information Science*, 41(2), 228-241. <https://doi.org/10.1177/0165551514561669>
- Kim, S. C., Shah, D. V., Namkoong, K., McTavish, F. M., & Gustafson, D. H. (2013). Predictors of online health information seeking among women with breast cancer: The role of social support perception and emotional well-being: social support, emotional well-being, and online information seeking. *Journal of Computer-Mediated Communication*, 18(2), 98-118. <https://doi.org/10.1111/jcc4.12002>
- King, D. L., Delfabbro, P. H., Billieux, J., & Potenza, M. N. (2020). Problematic online gaming and the Covid-19 pandemic. *Journal of Behavioral Addictions*, 9(2), 184-186. <https://doi.org/10.1556/2006.2020.00016>
- Kircaburun, K., Yurdagül, C., Kuss, D., Emirtekin, E., & Griffiths, M. D. (2020). Problematic mukbang watching and its relationship to disordered eating and internet addiction: A pilot study among emerging adult mukbang watchers. *International Journal of Mental Health and Addiction*. <https://doi.org/10.1007/s11469-020-00309-w>
- Krippendorff, K. (2004). *Content analysis: An introduction to its methodology* (4th ed.). California, USA: SAGE Publications.
- Lambert, S. D., & Loiselle, C. G. (2007). Health information—seeking behavior. *Qualitative Health Research*, 17(8), 1006-1019. <https://doi.org/10.1177/1049732307305199>
- Li, Y., Wang, X., Lin, X., & Hajli, M. (2018). Seeking and sharing health information on social media: A net an alence model and cross-cultural comparison. *Technological Forecasting and Social Change*, 126, 28-40. <https://doi.org/10.1016/j.techfore.2016.07.021>
- Mamun, M. A., M. İbrahim, H., & Turin, T. C. (2015). Social media in communicating health information: An analysis of Facebook groups related to hypertension. *Preventing Chronic Disease*, 12. https://www.cdc.gov/pcd/issues/2015/14_0265a.htm

- Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: A methods sourcebook* (2nd ed.). Arizona State University, USA: SAGE Publications.
- Mitchell, G., & Grieve, R. (2020). Using Facebook to gain health information and support: How attitude, norms, and locus of control predict women's intentions. *Australian Psychologist*, *55*(6), 670-685. <https://doi.org/10.1111/ap.12467>
- Nahm, E. S., Resnick, B., DeGrazia, M., & Brotemarkle, R. (2009). Use of discussion boards in a theory-based health Web site for older adults. *Nursing Research*, *58*(6), 419-426.
- Öngel, Ö., Tarlı, H. S., & Bozkurt, G. (2020). Küresel krizlerde kişilik özelliklerine göre sosyal medya algısı: Covid-19 örneği. *Journal of Turkish Studies*, *15*(4), 827-851. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.43668>
- Öztürk, G., & Öymen, G. (2014). Sağlık iletişiminde sosyal medya kullanımının stratejik önemi: Türkiye'de kulp sağlığı ile ilgili kâr amacı gütmeyen kuruluşlar üzerine bir değerlendirme. *Galatasaray Üniversitesi İletişim Dergisi*, *109-132*. Retrieved from <http://iletisimdergisi.gsu.edu.tr/en/pub/issue/7383/96661>
- Qiu, J., Shen, B., Zhao, M., Wang, Z., Xie, B., & Xu, Y. (2020). A nationwide survey of psychological distress among Chinese people in the Covid-19 epidemic: Implications and policy recommendations. *General Psychiatry*, *33*(2), e100213. <https://doi.org/10.1136/gpsych-2020-100213>
- Saricali, M., Satici, S. A., Satici, B., Gocet-Tekin, E., & Griffiths, M. D. (2020). Fear of Covid-19, mindfulness, humor, and hopelessness: A multiple mediation analysis. *International Journal of Mental Health and Addiction*, *19*, 1-4. <https://doi.org/10.1007/s11469-020-00419-5>
- Satici, B., Saricali, M., Satici, S. A., & Griffiths, M. D. (2020). Intolerance of uncertainty and mental wellbeing: Serial mediation by rumination and fear of Covid-19. *International Journal of Mental Health and Addiction*, *15*, 1-12. <https://doi.org/10.1007/s11469-020-00305-0>
- Schwartz, K. L., Roe, T., Northrup, J., Meza, J., Seifeldin, R., & Neale, A. V. (2006). Family medicine patients' use of the internet for health information: A MetroNet study. *The Journal of the American Board of Family Medicine*, *19*(1), 39-45. <https://doi.org/10.3122/jabfm.19.1.39>
- Shuyler, K. S., & Knight, K. M. (2003). What are patients seeking when they turn to the internet? Qualitative content analysis of questions asked by visitors to an orthopaedics Web site. *Journal of Medical Internet Research*, *5*(4), e24. <https://doi.org/10.2196/jmir.5.4.e24>
- Soraci, P., Ferrari, A., Bonanno, E., Rosanna, D. P., Repice, E., & Griffiths, M. D. (2020). Psychometric validation of the internet disorder scale–short form in an Italian adult sample. *International Journal of Mental Health and Addiction*. <https://doi.org/10.1007/s11469-020-00279-z>
- Taggart, T., Grewe, M. E., Conserve, D. F., Gliwa, C., & Roman Isler, M. (2015). Social media and HIV: A systematic review of uses of social media in HIV communication. *Journal of Medical Internet Research*, *17*(11), e248. <https://doi.org/10.2196/jmir.4387>
- The Brand Age (2020). Koronavirüs Sosyal Medyaya Nasıl Yansidi? Retrieved from <https://www.thebrandage.com/koronavirus-sosyal-medyaya-nasil-yansidi-10410>

- Thoren, E. M., Metze, B., Bührer, C., & Garten, L. (2013). Online support for parents of preterm infants: A qualitative and content analysis of Facebook 'preemie' groups. *Archives of Disease in Childhood - Fetal and Neonatal Edition*, 98(6), F534-F538. <https://doi.org/10.1136/archdischild-2012-303572>
- Türkiye Cumhuriyeti Sağlık Bakanlığı (2020, December 7). Covid-19 (Sars-Cov-2 enfeksiyonu) genel bilgiler, epidemiyoloji ve tanı. Retrieved from <https://covid19.saglik.gov.tr/Eklenti/39551/0/covid-19rehberigenelbilgilerepidemiyolojivetanipdf.pdf>
- Wang, C., Pan, R., Wan, X., Tan, Y., Xu, L., Ho, C. S., & Ho, R. C. (2020). Immediate psychological responses and associated factors during the initial stage of the 2019 Coronavirus disease (Covid-19) epidemic among the general population in China. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17(5), 1729. <https://doi.org/10.3390/ijerph17051729>
- We Are Social (2020). Digital 2020. Retrieved from <https://wearesocial.com/blog/2020/07/digital-use-around-the-world-in-july-2020>
- Wellman, B. (2001). Physical place and cyberspace: The rise of personalized networking. *International Journal of Urban and Regional Research*, 25(2), 227-252. <https://doi.org/10.1111/1468-2427.00309>
- World Health Organization (2021, January 13). WHO coronavirus disease (Covid-19) dashboard. Retrieved from <https://covid19.who.int/region/euro/country/tr>
- You (Ryu), K. H., & Cho, J. (2020). Investigation of the influential factors in leading people to seek mobile information for the promotion of health-related behaviors. *Sustainability*, 12(24), 10512. <https://doi.org/10.3390/su122410512>
- Yum, S. (2020). Social network analysis for Coronavirus (Covid-19) in the United States. *Social Science Quarterly*, 101(4), 1642-1647. <https://doi.org/10.1111/ssqu.12808>
- Zhang, Y., He, D., & Sang, Y. (2013). Facebook as a platform for health information and communication: A case study of a diabetes group. *Journal of Medical Systems*, 37(3), 9942. <https://doi.org/10.1007/s10916-013-9942-7>
- Zitek, E. M., & Schlund, R. J. (2020). Psychological entitlement predicts noncompliance with the health guidelines of the Covid-19 pandemic. *Personality and Individual Differences*, 110491. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2020.110491>

TABLES AND FIGURES

Table 1: Kodlayıcılar Arası Güvenilirlik Oranının Başlıca Kategorilere Dağılımı

Kategori	Nitelik	Tema	Soru türü	Bilgi türü	Şikâyet türü	Kullanılan ilaçlar	GENEL
Toplam kodlama	120	120	26	58	76	26	426
Ortak kodlar	60	53	13	25	36	11	198
Güvenilirlik oranı	%100	%88,33	%100	%86,20	%94,73	%84,61	%92,95

Figure 1: Facebook Grup Katılımcıları Tarafından Paylaşılan Covid-19 Konulu İçeriklerin Tema Kategorisine Göre Dağılımı

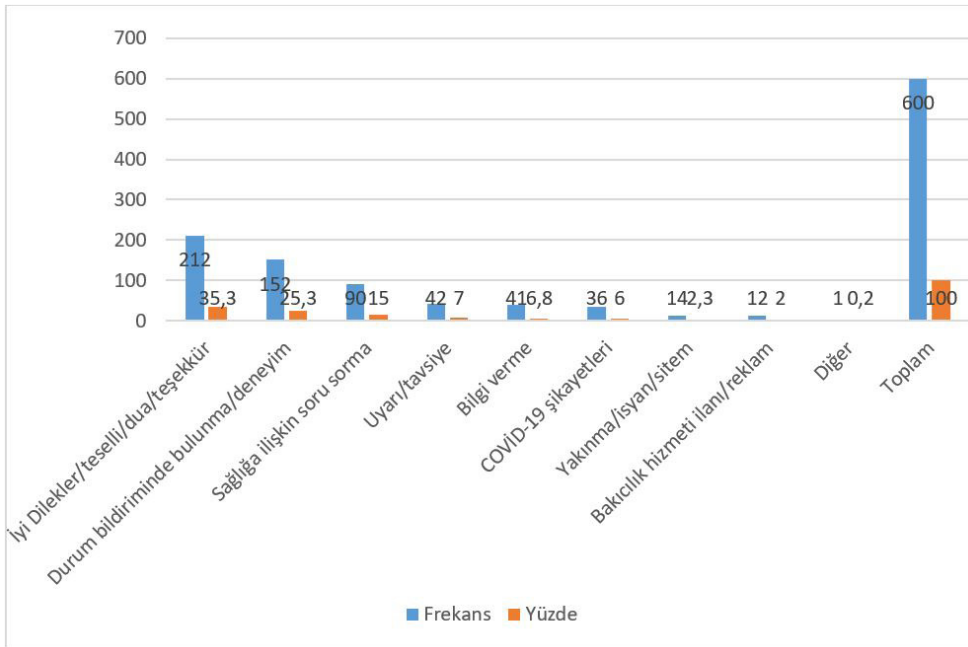

Figure 2: Facebook Grup Paylaşımlarının İçeriğinin Bilgi Alt Temasına Göre Dağılımı

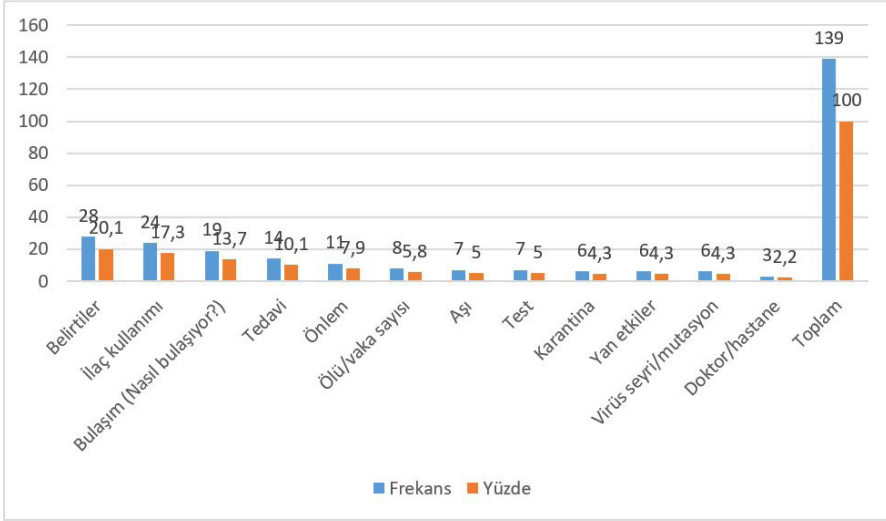

Figure 3: Grup Paylaşımlarında Hasta ve Hasta Yakınları Tarafından Covid-19'a İlişkin Sorulan Soruların Türlerine Göre Dağılımı

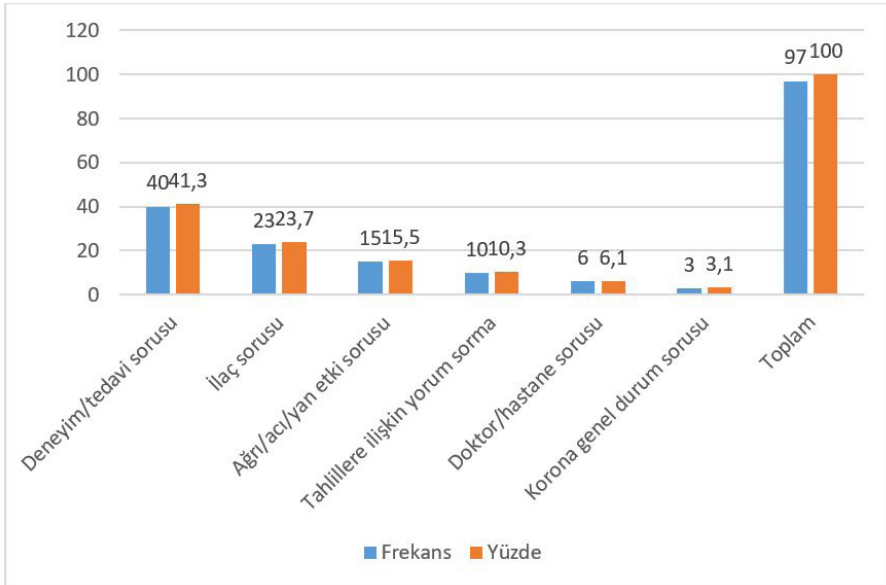
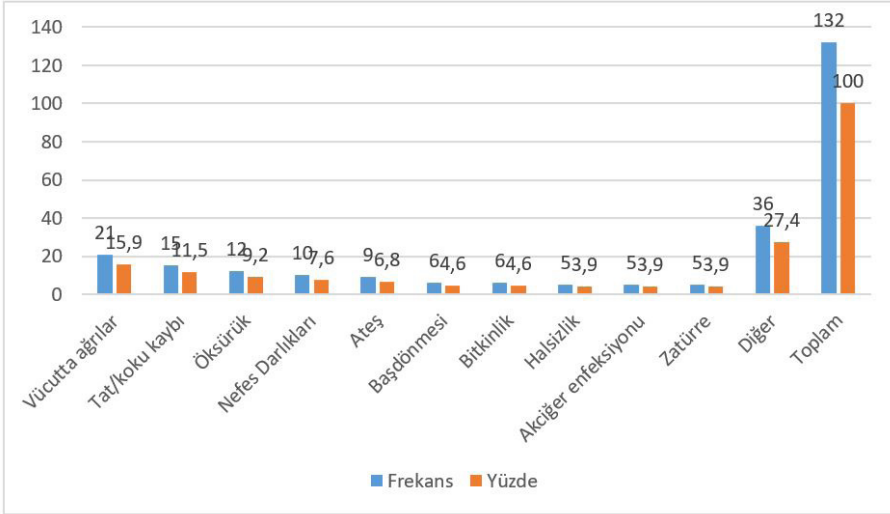
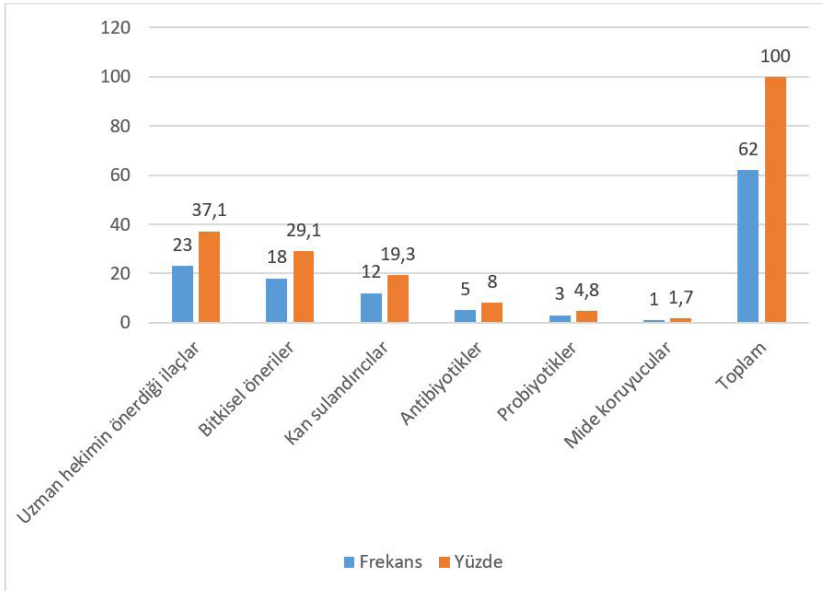

Figure 4: Facebook Grup Paylaşımındaki Covid-19 Nedeniyle Oluşan Şikâyetlerin Türüne Göre Dağılımı**Figure 5:** Grup Paylaşımında Katılımcılar Tarafından Covid-19 Sürecinde Kullanıldığı Belirtilen ya da Diğer Katılımcılara Önerilen İlaç Türlerinin Dağılımı

Note: Figure 5'te "uzman hekimin önerdiği ilaçlar", paylaşımların içeriğinden Covid-19 tedavisi sürecinde kullanıldığı anlaşılan hekim tarafından düzenlenen reçete ile temin edilen ilaçları kapsamaktadır. "Bitkisel öneriler" yine bu süreçte bitkisel tedaviye yönelik kullanıldığı belirtilen ya da diğer katılımcılara önerilen ek ürünleri ifade etmektedir. "Kan sulandırıcılar" "antibiyotikler", "probiyotikler" ve "mide koruyucular" da bu kelimelerle ifade edilen, hastalık sürecinde kullanıldığı belirtilen ya da önerilen markanın yer almadığı ilaçları belirlemek için kullanılan alt kategorilerdir.

APPENDICES

Appendix 1: Kodlayıcılar Arası Uyum

“Covid-19 Bilgi Paylaşım Platformu” grubunda ana mesaj ve yorum toplamda 60 paylaşım (örneklem toplamının yüzde 10’u) iki kodlayıcı tarafından kodlanmış, verilerin güvenilirlik analizi yapılarak güvenilirliği düşük çıkan tema ve kategoriler kodlama cetvelinden çıkarılmıştır

Kodlayıcılar Arası Uyum Formülü

$$1. \text{Kodlayıcı toplam kodlama} + 2. \text{Kodlayıcı toplam kodlama} \\ 2x \text{ (Üzerinde uzlaşılan kod sayısı)} \\ \text{Miles ve Huberman (1994)}$$

Appendix 2: Kodlama Cetveli

Tarih

Cinsiyet

Kadın

Erkek

Bilinmiyor

Nitelik

Ana mesaj

Cevap

Ana Mesajı Yazan Kişinin Yorumcuya Cevabı

Tema

Covid-19 Şikâyetleri

İyi Dilekler/teselli/dua/teşekkür

Yakınma/isyan/sitem

Uyarı/tavsiye

Durum Bildiriminde Bulunma/deneyim

Bilgi Verme

(alt kategoriler)

1. Belirtiler
2. İlaç Kullanımı
3. Bulaşım/nasıl bulaştığı

4. Tedavi
5. Önlem
6. Ölü/vaka Sayısı
7. Aşı
8. Test
9. Karantina
10. Yan Etkiler
11. Virüs seyri/mutasyon
12. Doktor/hastane

Sağlığa İlişkin Soru Sorma

(alt kategoriler)

1. Deneyim/tedavi sorusu
2. İlaç Sorusu
3. Ağrı/acı/yan Etki Sorusu
4. Tahlillere İlişkin Yorum Sorusu
5. Doktor/hastane sorusu
6. Korona Genel Durum Sorusu

Bakıcılık Hizmeti İlanı/reklam

Diğer

Şikâyet Türü

Vücutta Ağrılar

Tat/Koku Kaybı

Öksürük

Nefes Darlıkları

Ateş

Baş Dönmesi

Bitkinlik

Halsizlik

Akciğer Enfeksiyonu

Zatürre

Diğer

Kullanılan/Önerilen İlaçlar

Uzman Hekimin Önerdiği İlaçlar

Bitkisel Öneriler

Kan Sulandırıcılar

Antibiyotikler

Probiyotikler

Mide Koruyucular

Emoji Sayıları ve Türü

1. Üzüntü
2. Dua
3. Kalp
4. Parçalanmış Kalp
5. Şaşkınlık

Beğeni sayısı

Yorum sayısı

Fotoğraflar/videolar

Link

Hashtag

Mention

Appendix 3: Tema Kategorisinin Alt Kategorileri ve Örnek İfadeler

Tema alt kategorisi	Örnek ifadeler
Covid-19 şikâyetleri	Boğaz yanması tat ve kuku alma kaybı ile birlikte halsizlik ve şiddetli kas ve eklem ağrısı ... gibi belirtilerle başladı. (Yorum)
İyi dilekler/teselli/dua	Allah'ım sana yalvarıyorum kullarına yardım et diye dua ediyorum Allahım virüssüz bir dünya dilerim ...” (Ana mesaj).
Yakınma/isyan/sitem	Bende bıktım gerçekten (Yorum).
Uyarı/tavsiye	Tansiyonunuzu ölçtürün belki yükseliyor olabilir (Yorum).
Durum bildiriminde bulunma/deneyim	Arkadaşlar herkese iyi akşamlar aranızda yeni katıldım hastalıkta 6 günüm tat koku alabiliyorum ama yüksek ateş var (Yorum).
Bilgi verme	Bilim Kurulu Üyelerinden flaş açıklama kimse güvende değil (Ana mesaj). Linkle birlikte.
Sağlığa ilişkin soru sorma	Hastasını yoğun bakımdan yoğun bakıma transfer olan var mıdır caba nasıl bir yol izlediniz? (Ana mesaj)
Bakıcılık hizmeti ilanı/reklam	Covid-19 hasta bakıcısıyım refakatçi lazım olduğu zaman arayabilirsiniz. Tel... (Ana mesaj).

